

A solymári rózsalány árnyéka

Tanulmány

Készítette: Milbich Tamás - 2024

A település büszkén emlékezik vissza a csaknem másfél évszázaddal ezelőtti Solymár kultúrává vált szokására, a jólelkű földbirtokos, mecénás Karátsonyi Guidó által alapított erénydíj adományozási szertartásaira, amiket mi itthon egyszerűen csak „solymári rózsasalköveként” tartunk számon. Jól van ez így, egyáltalán nem alaptalan a kihúzott hát és a dagadó kebel a kifejezés hallatán, hiszen számos, ma is velünk élő család felmenői köszönhették jólétüket ennek a hagyománynak, vagy legalábbis, így vagy úgy, de pozitívan gondolnak az emlékére.

Már csak ennek okán is, szeretném még a látogatást is elkerülni annak, hogy faltörő kos módjára egy olyan hagyomány emlékének rontsak neki, amelyre alapvetően mindannyian jó szívvel gondolunk vissza. Magam is így vagyok ezzel: a rózsasalköveket szép és meghatározó tradicionális értéknek tartom, a boldog békeidők korszakából származó, egyedülálló emléktárgynak, amik igazán jelentős mozzanatát képezték nemcsak a környékbeli történeteknek, hanem a helyi identitásnak is. Ugyanakkor fontos lenne, hogy leporoljuk róluk a feleslegesen rájuk rakódott aranyfüstös pátoszt.

A rózsasalkövek

De mi is volt a rózsasalköve? Praktikusan a 19-20. század fordulóján a három szomszédos, és egyazon főúri család birtokába tartozó falu, Solymár, Pilisszentiván, Pilisvörösvár számára létrehozott alapítványi kezdeményezés (1881), amely azt a célt szolgálta, hogy a szegény, de példás életet élő lányok erkölcsi tisztaságát, erényességét és magyarul tudását pénzjutalommal díjazza. Az erénydíj mértéke kezdetben 1000 forintot tett ki¹, ami akkoriban hatalmas pénznek számított egy falusi lány számára, komoly anyagi támogatásként tartották számon. Az összeg

azonban csak az első rózsasalkövekor volt ekkora hozomány, később ebből levonták az ünnepség megrendezésének költségét (400 forint), sőt még meg is adóztatták (10%-os jövedelemadóval). 1882-től kezdődően az első világháború kitöréséig szinte minden évben kiosztották a díjat, hol az egyik, hol a másik településről választva meg a rózsamenyasszonyt.

Az alapító levél értelmében a kiválasztás úgy történt, hogy minden év január elsején összeült egy jelölő bizottság, aminek tagjai az alispán, a főszolgabíró, egy miniszteri biztos, két községi elöljáró és két-három szavahihető falubeli asszonyság voltak. A bizottság munkáját az alapító Karátsonyi család képviselője vagy jogutódja elnökölte. A grémium sorban megvizsgálta az eléjük került, 17-19 éves hajdonokra vonatkozó ajánlásokat, majd döntöttek a rózsamenyasszony javasolt személyéről. A döntésről hivatalos pecséttel ellátott (erkölcsi) bizonyítványt állítottak ki, bizonyítandó, hogy a kiválasztásra került leányok példás magaviseletűek, szerények, mélyen vallásosak, érintetlenek, takarékosak, szorgalmasak stb. voltak. Nem mellékes kitétel volt, hogy magyarul is tudjanak beszélni, ugyanis a 19-20. század fordulója környékén Solymáron és környék sváb falvaiban a lakosság túlnyomó többsége még az *„utánozhatatlan német dialektust”* használta.

Általában februárban vagy márciusban értesítették a rózsamenyasszony-várományost a döntésről, akinek így kb. szűk két hónapja maradt az esküvő megszervezésére. A rózsasalköve személyét végül a belügyminiszter hagyta jóvá, miután konzultált a Karátsonyiak képviselőjével.

A rózsasalköve rövid virágzása

A rózsasalköve májusi menyegzőjét hívták *rózsasalköve ünnepélynek*. A pilisi erénydíj átadási időpontját hivatalosan Rudolf főherceg osztrák-magyar trónörökös Stefánia belga királyi főhercegnővel kötött házassága dátumához (1881. május 10.) kapcsolódva határozták meg. Az alapítólevél értelmében a rózsamenyasszony egyben „királyné” is volt, ám ezt a méltóságot a rózsasalköve csak nagyon rövid ideig birtokolhatta; a templomi szertartás keretein belül zajló megkoronázástól az esketésig terjedő, nagyjából fél órán át tudhatta magáénak. Az erénydíjat szintén

Gróf Beodrai Karátsonyi Guidó (Kép: wikipedia)

¹ Ez az összeg az utolsó rózsasalkövek idején 1200 forint

NÉHAI RUDOLF FÖHERCEG TRÓNÖRÖKÖS Ö FENSÉGÉ-
NEK STEFÁNIA FÖHERCEGNŐ Ö FENSÉGÉVEL TÖRTÉNT

EGYBEKELESE EMLÉKERE

NÉHAI KEODRAI KARÁTSONYI GUIDÓ GRÖF Ö EXCELLENCIAJA
ÁLTAL ALAPITOTT ÉS 1912 ÉVI JUNIUS HÓ 2-ÁN (VASÁRNAP)
SOLYMÁR KÖZSEGBEN DÉLELŐTTI 10 ÓRAKOR TARTANDO

RÓZSALEÁNY-ÜNNEPÉLYRE

EZENNEL TISZTELETTEL MEGHIVJA AZ ELŐLJÁRÓSÁG NEVÉBEN

PILLMANN MÁRTON

(URÓ)

STRAUB BÉLA

JEGYZŐ

Rudolf főherceg és Stefánia (Kép: wikipedia)

a rózsaeszküvő szertartásrendjén belül kapta meg a szerencsés nyertes, általában a templomi esküvő után közvetlenül a paplakban, vagy a templomhoz közel lévő helyen. Az egész eseményt ma "világraszóló" fesztivál jellegű, parádés népünnepélyként lehet elképzelnünk. Az előljárókat külön ünnepi fogadóbizottság várta a falu határában, ágyúdörgés jelezte érkezésüket. A templomban baldachin alatt ül-

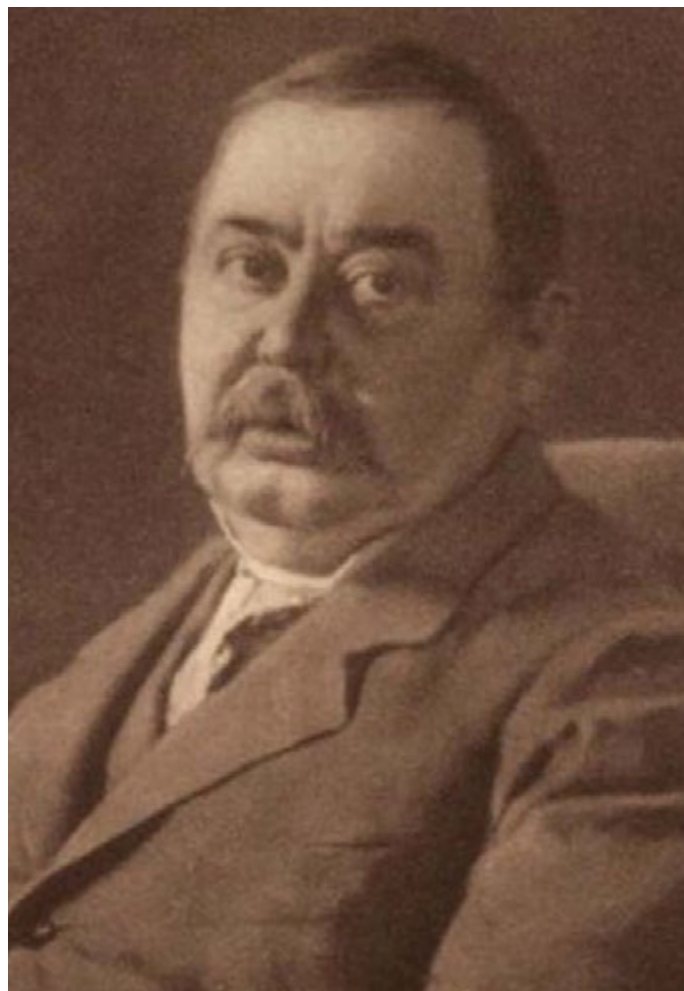
hetett az ifjú pár, grófokkal és urakkal utazott, fogadta jókívánságaikat. A rózsaleány fejére az ún. rózsaleány, (általában a násznagy felesége) helyezte fel a tisztség jelképét, a rózsakoszorút (koronát), blúzára a különleges medált. Az ünnepségre az összes falubeli rezesbanda bekapcsolódott, de olykor híres cigányprímások is ellátogattak az érintett településre. Az esemény csinnadrattával, pazar lakodalommal, kurjongatós jókedvvel, lelkes táncsal, dínom-dánommal, hosszú szertartással, koccintós kortesbeszédekkel, korabeli "celebekkel", politikusokkal, urizáló előljárókkal, kedélyes harsánysággal zajlott.

A külsőn abszolválásában ez a három sváb falu, mondhatni, jelesre vizsgázott szinte minden alkalommal. Kijelenthető, hogy a tőlük telhető maximális nívón rendezték meg a korabeli "rózsafesztivált" az 1882-es első (solymári) rendezvénytől az utolsó 1914-es (piliszentiváni) lakodalomig. Tudomásunk szerint Solymáron összesen tíz rózsaeszküvőt tartottak meg a harminc év alatt (1882, 1885, 1887, 1890, 1891, 1899, 1905, 1907, 1909, 1912). Az alapító földesúr, Karátsonyi Guidó az erénydíj tengelyébe a konzervatív erkölcsi normákat, a nemesi példamutatást, a hazafias érzület erősítését és a magyarosodás elősegítését helyezte. Az alapítvány célkitűzése nem változott meg azután sem, hogy a gróf 1885-ben elhunyt.

Távirati stílusban nagyjából ennyi információ forog közkezen a rózsaeszküvőről. Azonban azt már kevesen gondolnák, hogy a valóban jó szándékkal in-

díftott, némi politikai felhanggal létrehozott gyakorlat a 120-150 évvel ezelőtti közvélekedésben bizony nem volt olyan egyértelmű és nem okozott osztatlan sikert. Súlyos morális teherrel, közéleti gúnnyal is meg volt pakolva. A hagyomány a századfordulóra országos szintű gúnyolódás és élcelődés tárgyává tette a községek, de különösen Solymár presztízsét, emellett komoly morális feszültséggel, tabusítással is párosult.

Olyan meghatározó személyek, mint Mikszáth Kálmán vagy Ady Endre is példálózta velünk országos lapok hasábjain. Kettejük közül Mikszáth fejtette ki igen érzékletesen mély megvetését az erénydíjak, és olykor a létrehozó iránt, mindezt már az alapítás-kor, 1881-ben². Egyenesen úgy fogalmazott, hogy a gróf az erénydíjaival „három falut tett boldogtalanná. Szentivánt, Vörösvárt, Solymárt.” Karátsanyi Guidó grófot, a rózszaesküvők ötletgazdáját burkoltan azzal vádolta sajátosan cinikus stílusban, hogy „gavalléros jótékonykodásával” aktivált egy középkori [állítólagos] hagyományt, a *jus primae noctis*t, azaz a jogot az első éjszakára. [Ez a jog azt engedélyezte volna a földesuraknak, hogy a jobbágyok újonnan házasodott feleségeivel az esküvő utáni első éjszakát együtt töltsék.] De Ady sem volt túl elnéző velünk; a *solymári rózsalány* szófordulata – amit használ – folyton visszatérő élcelődő motívum lett a különböző országos orgánumban.

Mikszáth Kálmán (Kép: cultura.hu)

A „solymári rózsalány” mint mém

Ha ezen a szálon kutakodunk tovább a múltban, egyre inkább kirajzolódik az a balsejtelem, hogy a Mikszáth, illetve Ady által használt élcelődő kifejezés (*solymári rózsalány*) nem igazán hízelgő, ellenben nagyon is elterjedt volt. A jelek szerint előszeretettel használt gúnyolódó szófordulat lehetett, amit az egész országban ismertek és használtak a századforduló környékén. A kifejezést nem Ady használta először, és nem is ő találta ki. A *solymári rózsalány* sorok közti értelme magából a rózszaesküvők politikai, ideológiai gyakorlatából, és néhány rosszul elsült példájából fakad. A szófordulat valóságos mémmé duzzasztotta magát a hazai közéletben, és még jóval a második világháború után (1960) is felbukkant a Képes Világhíradó című folyóirat³ hasábjain. Az egész ország olvashatott róla viccek formájában, vagy verses adomába, élménybeszámolóba, riportba, hírekbe, közlésekbe, véleménycikkekbe ágyazva. A *solymári rózsalány* a színházi életre is pezsdítőleg hatott: ha minden igaz, ez a kifejezés ihlette 1903-ban ifj. Dumas Sándor „Első látogatás” című egyfelvonásos vígjátékának megírását⁴, aminek cselekményébe

bele is fogalmazódott negatív utalásként. A *solymári rózsalányt* ott találjuk a századforduló Budapestjének nagypolgári pezsgő-nyüzsgő kulturális életében: a városligeti nyári színház revüjében, ahol a „*solymári rózsalányok gólya-testőrsége*”⁵ címszó alatt táncoz-zenés műsorként bukkan fel. Meglepő, de még 1930-ban is működő mémnek számított: Fejes Teri, elismert hazai színésznő alakította a solymári rózsalány táncos szerepét a Budapesti Színházban a *Jaj, de ki vagyunk!* című darabban⁶. Széles tehát a paletta, amelyen Solymárt és rózsalányát pellengérezték ki, és az erénydíjak eredeti szándékával ellentétes, kifordított, szarkasztikus mondanivalóval használták, pont ahogyan fent említett irodalmi nagyjaink is tették. Kár tagadni, a *solymári rózsalány* a képmutatás ad abszurdum az erkölcstelenség szinonimájaként bukkan fel a hazai közbeszédben.

Az élcelődésben nem volt hiány, a legtermelékenyebb mémgyárosok a vicclapok voltak, melyekben olykor a mai ízlésvilágot is megszégyenítő szóképekkel ostromolták a solymári rózsalányok nimbuszát. Élen járt ebben a *Borsszem Jankó* elnevezésű satirikus

2 Pesti Hírlap, 1881 (62. kötet)

3 EM Képes Világhíradó 1960.

4 Magyar Szó, 1903-03-22 / 70. szám

5 Független Magyarország 1905. augusztus

6 Esti Kurir 1930. június

Bolond Istók, 1882 (Kép: arcanum Digitális Tudománytár)

hetilap, amely 1868-tól egészen 1938-ig jelent meg⁷. Az Ágai Adolf humorista alapította újság gyakran aktualizálta a solymári rózsalány híret, csakúgy, ahogy az Üstökös című, Jókai Mór által létrehozott satirikus lap is tette. A Borsszem Jankónak kétségtelenül kulcs szerepe volt abban, hogy a városi nagypolgárság és a pesti értelmiség köreiben víruszerűen terjessze a gyakran igen groteszk módon megfogalmazott rózsalány-élceit a közbeszédben. Érdekesség, hogy az említett lap már a kezdetektől fogva kritizálta Guidó gróf jótékonyági "projektjeit". Eleinte a gróf irodalmi drámadíja, majd 1890-től a rózsadíj került a szerkesztők célkeresztjébe. Fontos megjegyzés, hogy mai szemmel úgy látszik: a lap sokszor feszegette a határokat; Karátsonyi Guidó halálakor (1885) szeptemberében például aranyos, de kissé pikírt versikével búcsúzott a megboldogult arisztokratától⁸. A jobb átélhetőség kedvéért a tanulmány végén szemezgetek néhány „gyöngyszemet” a rózsalányra és az erénydíjra vonatkozó korabeli gúnytö-

7 A Borsszem Jankó politikai élc lap volt, mely 1868 és 1938 között jelent meg Budapesten. Célközönsége elsősorban a városi nagypolgárság, leginkább a pesti zsidóság volt. A korszak élc lapjai közt a legnagyobb sikert érte el kétezres példányszámával, ami időnként még efölé is emelkedett (Forrás: wikipedia)

8 B.J. szeptember 20-i szám.

9 Pesti Hírlap, 1883. január

redékek közül, azzal a megjegyzéssel, hogy az élcek természetesen az adott kor kulturális és politikai vonatkozásaival együtt értelmezhetők igazán.

A rózsaeszküvők árnyéka

De hol kezdődött a baj? Mikor változott át a legjámborabb kezdeményezés lenéző gúnyra és országosan terjedő mémmé? Egy 1883-as híradás⁹ arról tájékoztat, hogy vannak, akik visszaélnék a solymári rózsalányok hírnevével: egy bizonyos hajadon, Huber Leopoldina rózsalány-rokonnak kiadva magát számtalan vagyoni hátrányt okozó bűntényt követett el Budapesten és környékén. Ez a megmosolyogtató kis érdekesség még nyilván nem árulkodik kardinális problémákról. Az igazi baj valószínűleg akkor jelentkezett, amikor a rózsaeszküvők hagyományának fél évtizednyi, nagyjából problémamentes, jól

Korabeli fontosabb vicclapok (Kép: arcanum Digitális Tudománytár)

Rózszaesküvő Solymáron. A kezében csokorral a násznagy, a menyasszony mögött a rózszaanya.

bejáratott fogaskerekei lassan dőcögni kezdtek. Az a rendszer volt ugyanis kialakulóban, hogy a solymári, vörösvári és szentiváni rózszaesküvők ebben a sorrendben kövessék egymást az évek során, biztosítva a falvak közötti egyenlő elbánást.

1887-ben jelentkezett a döccenés először: a januárban összeülő rózsalány-jelölő bizottság képtelen volt egyetérteni, sokadszori összeülés után jutottak csak dűlőre a rózsalány-jelölt személyét illetően. Másfelől a sorrend szerint Pilisszentiván következett volna, ám ehelyett ismét Solymár adhatott rózsamenyasszonyt. A következő évben, 1888. májusában visszabillent a megszokott irányba: Szentiván adta a rózsamenyasszonyt. Ebben az évben azonban a jelölőbizottság írásba foglalta kifogását. A jelölt ajánlása mellé a belügyminiszterhez címzett kérelmet is csatoltak, aminek lényege az volt, hogy minél hamarabb igazolják vissza a minisztériumból a döntést a jelölésről, mert a késedelem miatt könnyen megeshet, hogy a rózsalány vőlegény nélkül marad.

Nemsokára szerencsétlen, és egyben furcsa körülmények bonyolították tovább a szokásrendet: 1889-ben elmaradt a rózszaesküvő. Kiderült, hogy sem Pilisszentivánon, sem Pilisvörösváron, sem Solymáron nem akadt olyan jelölt, aki beszélt volna magyarul. Perdöntő érvként ez megpecsételte az azévi rózsas-küvő sorsát, hiszen a magyarul tudás kritérium volt

az alapító okmányok szerint¹⁰. Pedig szinte biztosra vehető, hogy Vörösváron lehetett volna az ajánlásban – nem is egy – olyan lány, aki a magyarul tudás kritériumának is megfelelt volna, ám valamilyen rejtélyes oknál fogva a vörösvári előljáróság nem ajánlotta be őket a bizottságnál¹¹. A grémium úgy kívánta orvosolni a malört, hogy kilátásba helyezték a megduplázott díjat és a dupla esküvőt a rákövetkező évre. Vélhetően ez a kellőképp át nem gondolt döntés is hozzájárult, hogy meginduljon a lavina; a duplázás felborította azt a kényes egyensúlyt, amelyet hallgatólagosan a rendszerbe építve, íratlan szabályként próbáltak figyelembe venni mindhárom településen és az alapítványnál is.

Az erénydíj morális értelemben is ebben az évben rendült meg először, ugyanis január végén – tehát pont a rózsalány jelölésének szokásos idején – jött a hír, hogy Rudolf főherceg öngyilkos lett, szeretőjével, Vetsera Mária Alexandrina bárónővel együtt a mayerlingi kastélyban. A trónörökösről az a hír járta, hogy boldogtalan házasságban él Stefánia belga hercegnővel. Hedonista élete visszás erkölcsi fényt vetett a rózszaesküvőkre, amiket tudvalevőleg kifejezetten az ő (azaz a hercegi pár) házassága ihletett. Nem kizárt, hogy a trónörökös halálhíréből fakadó megrendültség, és az eset okozta tanácstalanság is hozzájárulhatott ahhoz, hogy végül nem lett ebben az évben rózsasalány-ünnepély.

10 Magyar Polgár Kolozsvár 1889. január

11 Pesti Hírlap, 1889. március

RÓZSALÁNY-JELÖLTEK.

— Természet után. —

(Kép: arcanum Digitális Tudománytár)

(Solymár és Vörösvár vidékéről.)

A solymári erényörök.

(Középkori románcz.)

Bolond Istók, 1882

(Kép: arcanum Digitális Tudománytár)

Végül az lett a terv, hogy 1890-ben két esküvőt is fognak majd tartani az elmaradás miatt. Az egyiket Solymáron, a másikat Pilisszentivánon, külön-külön időpontban, kb. egy hétnyi különbséggel. Ezzel kapcsolatosan máris vitás eseményekről tudósít a sajtó: Szentivánon zúgolódnak az emberek, elégedetlenek a helyi jelölttel, mert olyan lány kapta meg, aki nincs is rászorulva, nem pedig olyasvalaki, aki valóban megérdemelte volna. Azt rebesgették, hogy a díjra érdemesebb lány éppen a jelölés miatt tanult meg magyarul beszélni, ráadásul árva is. (A helyi előljáróság ezt még tudta kezelni: az árva, magyarul tudó, erényes – és céltudatos – hajadon 1891-ben végül rózsamenyasszonnyá válhatott.)

Viszont 1890-ben csak egy esküvőt tartottak meg a beígért kettőből, mégpedig a solymárit. A döntés háttérében skandalum lappangott: a szentiváni menyasszonyról ugyanis két nappal az esküvő előtt derült ki, hogy terhes, pontosabban csak volt: mert egészséges fiúgyermeknek adott életet. Ez csúnyán beárnyékolta az 1890-es, dupla hozományú esküvő hírértékét és persze egyúttal az esemény morális hitelessége is súlyos csorbát szenvedett. A baj volumenére így utalt a Magyar Hírlap májusi száma a *Hárman egyszerre* című szösszenetében:

„A rózsaleányok hazájában, a Buda környéki sváb falukban most már nem is egyesével, hanem hármasával jönnek a világra a gyerekek. Egy vörösvári olvasónk írja, hogy Löffler Jánosné odavaló asszonynak egyszerre három egészséges leánygyermek

Rózsaszköv lakodalmi menete

született. Bizonyos, hogy Vörösváron ez a három nem okozott annyi bajt, mint Szentivánon nemrég az az egy.”

Vélhetően ennek a szentiváni esetnek a híre kezdett aztán önálló életre kelni a közéletben, elsősorban az olyan élclapoknak köszönhetően, mint a *Borsszem Jankó*, vagy az *Üstökös*. A rózsaszkövi nimbuszának valódi romlása a sajtómegjelenések tükrében rajzolódik ki igazán. Egészen tisztán kivehető, hogy bár korábban – főleg az alapításkor – is megjelentek élcelődő írások a gróf alapítványaival kapcsolatban, a kritikák és gúnyrajzok ettől a bizonyos 1890-es szentiváni „balesettől” kezdtek megszorodni, és komolyabb fokozatba kapcsolni. Egy hódmezővásárhelyi lap például már az év eleji lapszámában emlegeti Karátsonyi Guidó erénydíjának kudarcát, hírnevének végzetes „beomlását” amiatt, hogy az erénydíjas rózsasálya éppen a menyegzője előtt „ajándékozta meg faluját egy kedves kis honpolgárral”¹².

Ugyanebben az évben a *Borsszem Jankó* négy lapszámában is élcelődik az idejekorán megesett rózsasályn. Árnálja a dolgot, hogy a *Borsszem Jankó* 1890. májusi lapszámában valamilyen oknál fogva vörösvári eseményként közli a történeteket; a cikkírók az alábbi versikével lepték meg olvasóikat és botránkoztatták meg a környékelieket:

„A rózsasálya románcza.
Az erénydíj régen ki van tűzve,
Csábítóan mosolyog a szűzre.
Nem is múl el egy egész esztendő,
S abból telik menyasszonyi kendő.

Szép szüzecke meg a vőlegénye,
Sokat adnak a díjas erényre;
Együtt őrzik, hogy baja ne essék.
Együtt töltik a napot s az estét.
Vörösvári fülmilék daliása,
Vörösvári violák hullása
— Vörösvári virtus-koszorúzás
— Be nagy lutri, holnap lesz a húzás!
Erénydíjas szüzeleánya lássa,
Nem mehet el a koszorúzásra;
Rég dagadt volt szivecskéje tája
— S éppen az nap lett egy kis babája.”

Ugyanez a vicclap 1890 nyarán már a jövő évi, Pilisvörösváron esedékes rózsasálynepet gúnyolja, prognosztizálva a rózsasálynok várható esendőségét. Nyári lapszámukban, rövid, de velős karcolattal így írnak:

„Zichy Jenő trón- és erényőr Vörösvárra utazott,
hogy a rózsasálynokat a jövő évi erény ünnepélyre előkészítse.”

1890. májusában tehát, a botrány ellenére megtartották a solymári rózsaszkövet, a szentivánt pedig értelemszerűen lefűjték. Valószínűleg e két – morálisan teljesen ellentétes – esemény ambivalens összepárosításából fakadt, hogy a „solymári rózsasálya” kifejezés kétes megítélésű kifejezéssé silányult és tovaterjedt a sajtóban. A korabeli hírmunkások a jelek szerint meglehetősen lazán kezelték az információkat. Valószínűleg a kusza ügy számukra sem volt teljesen világos, de nem is volt szándékukban nagyobb energiát fordítani a források hitelességének

Gr. Karácsonyi Guidó. †

A Borsszem Jankó karikatúrája Karácsonyi Guidó halála után 1885-ben (Kép: arcanum Digitális Tudománytár)

ellenőrzésére, többre értékelték a dolog botrány jellegét, illetve gúnyos humorba hajlítható oldalát. Így nem meglepő, hogy az 1890-es megesett rózsalány történet vörösvári változatban is napvilágot látott, de még az sem, hogy az egész balszerencsés szituációt végül „solymárinak” aposztrofálták. Egy másik vicclap, a *Bolond Istók* versikével fémjelezte véleményét a szentiváni botlásról:

*Ili a berek! — Kire eredt,
Hogy az idén rózsaleányt
— Bár nem tartozik mi reánk
— Szent-Ivánon leltek.
Mondták: szelid, mint a bárány
...Hét falunak szép reménye,
S ezt a „jury”¹³ konstatálván
Büszke ily erényre.
De közég a rózsáünnp,
S az „ünnepe” háza felett Gólyakerep !
— S rózsagyerek... Keresztelést ülnek.
Hát a lányból menyecske lett
PHja, az erényjárom !...
S a „jurynek” csak most dereng:
Hogy az egész csupán
egy Szent Iván éji álom!*

Az 1890-es ügy a legplasztikusabban „A megtépett rózsakoszorú” címmel a Budapesti Hírlap májusi számában olvasható:

„Szentiván kiválasztott hajadonával, a Karácsonyi-díjra kijelölt rózsaleánnyal, tudvalevőleg megesett az a furcsa eset, hogy rózsakoszorúja kelleténél hamarabb kivirágzott, sőt mi több, gyümölcsöt is hozott, a mi rózsakoszorúknál egyáltalán nem szokás. (...)”

A problémák halmozódása

A kezdéstől számított tizedik évtől (1891) rövid időre viszonylag helyreállt a rend, sikeresen megtartották a korábban kudarcba fulladt kettős rózsaesküvőt, Solymáron és Vörösváron. 1892-ben Pilisvörösvár, 1893-ban Pilisszentiván adhatott erényes rózsaházaspárt a hazának, és úgy tűnik, hogy az élclapok sem gúnyolódtak olyan intenzitással. Egy év múlva, 1894-ben problémamentesen rendeztek rózsaleány-ünnepélyt újra Pilisszentivánon. A Magyar Hírlap márciusi számából kiderül, hogy ekkor mindhárom településen Mária keresztnevű lányok lettek jelölve a rózsalány címre, és ezt mint érdekességet közli a lap¹⁴ hozzátéve, hogy az egyik lánynak protektora van a helyi plébános személyében. A Magyar Hírlap 1895. februári száma azt is tudatja olvasóival, hogy a három Mária közül az egyik azért nem lehetett végül rózsalány, mert kisült róla, hogy Soroksáron született, továbbá hogy cselédként dolgozott Budapesten, ahol a gazdájától verést kapott, mert lopással vádolták meg.¹⁵ A lapok narratívájában visszatérő

13 Zsúri, bíráló bizottság

14 Wohl Mária (Pilisvörösvár), Hau Mária (Pilisszentiván), Thaller Mária (Solymár)

15 Magyar Hírlap, 1895. február.

motívumnak tűnik, hogy a jelölés tisztaságára, a jelöltek példakép-értékére mindig felhívják a figyelmet kisebb-nagyobb mértékben.

Az 1894-es dátum mindemellett újabb fordulópont a pilisi rózsalányok történetében, mert ettől kezdve újra megugranak a pikírt cikkek az újságok hasábjain. Tavasszal a solymári rózsalány hasonlat újra feltűnik egy politikai szatirikus cikkben, és a *Borsszem Jankó* is előrukkol egy újabb vörösvári versikével:

*“Vörösváron vig muzsika, czéczó,
Pohár csendül és hangzik a szép szó.
Hogy is volna most ott szomorúság ?
Hisz Vörösvár szüzét koszorúzzák!
Erényéért szert tesz rózsálánczra .
S ezer flórest kap a rózsalányka.
Leírni a murit nem kívánom;
Tény, hogy nem volt baj, mint Szt.- Ivánon.
(Ott, mikor épp az ünnep lett vóna,
Eltűnt a szűz ...direkció Róma.)
Kivirradtig hangos zene szóla
S a közelben nem tűnt fel a gólya”.*

A „rózsakirálynék királynője”

1895-ben a beszámoló szerint pilisvörösvári rózsalányt adtak férjhez, de a rákövetkező évben, 1896-ban megint problémás volt a rózszaesküvő, legalábbis az utóélete. Egészen világos, hogy miért: megismétlődött a szentiváni eset, de most Solymáron. A Pesti Hírlap kissé pikírt cikke rántja le a leplet az ügyről. Eszerint a solymári rózsalányt annyira erényesnek tartották, hogy a rózszaesküvőn az esketést végző Glazer József plébános őt a „rózsakirálynék királynőjének” nevezte. A szertartás során felszólította a vőlegényt, hogy úgy bánjon vele, mint a hímestojással, mert jövődöbeli hitvese erény dolgában fölötte áll minden más falubeli leánynak. Nyilván ekkor még nem sejtette a plébános sem, hogy a rózsamenyaszszony három hónap múlva egészséges fiúgyermeknek ad majd életet.

A rózszaesküvő megtörtént annak rendje és módja szerint májusban, de a botrány csak akkor bontakozott ki, miután a rózsapárnak gyermeke született augusztus közepén, azaz az esküvőt követő harmadik hónapban. Állítólag a menyasszony úgy védekezett, hogy csoda történt vele, és – a sajtó narratívája szerint – a helyiek is ugyanezt mondogatták, nem kis mulatságot okozva újfent a felvilágosult nagypolgári értelmiség számára. Véltetően a korán született gyermek miatt a rózsáünnepélyt minden világi vonzával együtt évenytelennek tekintették, de az egyházi házasság továbbra is hatályos maradt, mint ahogy ezt az anyakönyvi bejegyzések is alátámasztják. A megesett “királyné” ügyén Glazer plébános nagyon komolyan megcsalatra érezhette magát, mert a három hónapos házasság elsőszülöttjét törvény-

Glazer József solymári plébános.
Községi plébánosaként 1859-1899-ig szolgált.

telenként jegyezte be az anyakönyvbe. Szomorú adalék a történethez, hogy rendkívül balszerencsésen alakult aztán ennek a rózsalánynak az élete: összesen 12 gyermekük született, akik közül kilencen gyerekként haltak meg, egy fiú 17, egy másik fiú 38 évesen és csak az az egy lányuk érte meg a családalapító kort, akit viszont 1946-ban férjével-gyerekeivel együtt kitelepítettek. Maga a rózsapár a kitelepítést viszont már nem élte meg.

A solymári rózsalány esete még nagyobbbat szólt, mint a szentiváni, hiszen immár nemcsak erkölcsi, hanem jogi fiasco is keletkezett általa. Nem tudni ugyanis, hogy végül vissza kellett-e fizetnie a rózsapárnak az összeget az alapítványhoz, hogy terhelte-e utólagos felelősség az előljárókat, vagy sem. Mindenesetre a vicclapok azonnal rászálltak az ügyre és jóízűen szolgáltatták ki a kacagásra éhes városi úri népeknek az új infót. Az 1896 őszen megjelent Üstökös nevű vicclap pikírt álintérjével ostromozta a solymári rózsalány “erényeit”. Ugyanez a lap emelte is a tétet: „*Mamákká előléptetett rózsalányok pártja*” létrehozásán élcelődött. A Pesti Napló sem maradt tétlen, egyenesen Rózsa-legény díj alapítását javasolta nyár eleji cikkében. A *Borsszem Jankó* szokás szerint kendőzetlenül utal arra, hogy mi volt az oka az esküvő elmaradásnak ebben az évben:

*A solymári eset. Bölcsen tudják önök már,
Hogy Szent-Ivány, Vörösvár,
No meg Solymár községben
Ki van adva törvényben :
„Vigyázz lányka, ne szeress,
Jutalmad lesz ezeres!”
És eméssze bár a tűz,
Türelemmel vár a szűz.
Halld hát s bámulj polgárom,*

Solymári rózszaesküvő 1912-ben. Hátul az előkelőségek, elől a rózsapár (Mireisz Borbála, Dauner Tamás) (Kép: Tolnai Világlap, Arca.)

*Mi esett meg Solymáron.
Kémikus, nem szomorú:
Az a rózsza-koszorú,
Kinek hullt a fejire?
Bájos Taller Térike,
Bár negyed-év alig múlt,
Ringat egy kövér fiút.
Solymáron sok ostoba
Azt beszéli, hogy csoda!
Ám Guidó alá kacsint
És megáldva a kicsinyt,
Mond: "Múltamban szeretném,
Ha vón' ily szép eredmény!"*

A gúnyolódás-versenyt kétségtelenül az Üstökös nyerte: novemberi lapszámukban az "ártatlanság bacilusának kifejllesztését" javasolja, amit a solymári rózsasalányok közt kellene terjeszteni. Érdekesség, hogy ebben az évben Solymáron a törvénytelen születések száma igen magas volt. Szám szerint öt házasságon kívüli gyermek született. Elképzelni is nehéz, hogy a solymári eljáróság miként élte meg a kínok kínját; felsülve, sűrű elnézések közepette szabadkozhatott a Karátsonyi alapítvány kuratóriumánál, hogy megint megtörtént, aminek nem lett volna szabad megtörténnie. Ha így volt, akkor a rózszaesküvők történetében ez a második olyan eset, amikor egyre kínosabbá és nehezebbé vált az erénydíj nivójának és hitelének megtartása.

A rózszaesküvők sajtósai

A második (solymári) eset után biztosan érkezhettek valamilyen súlyos megfeddés Szentiván, Solymár és Vörösvár rózsasalány-jelölő bizottságához az alapítvány részéről, hiszen – ne feledjük – a rózsasalányokat a belügyminiszter jóváhagyása mellett eskethették meg. Az ügy tehát nemcsak erkölcsi, és jogi, hanem immár nagypolitikai következményekkel is járhatott. Nyilván óriási presztizsvesztést jelenthetett a Karátsonyiaknak (vagy a regnáló hatalom számára), ha adott esetben egy rózsasalány kudarcot vallott az erények gyakorlásában. Szinte biztosra vehető, hogy ezekből a magasabb körökből szivárgott át a gúnyos hangulat a sajtó szintjére, ahol ekkor már árgus szemekkel figyelték a solymári rózszaesküvők minden rezdülését.

A rózszaesküvőket kritizáló sajtó minden botrány-szagú eseményben találhatott politikai érdekének megfelelő kapaszkodót. Az erénydíj kiváló támadási felület volt, mert felülről induló morális kezdeményezésként ideológiai húrokat pengetett és politikai szálakkal volt behúzva a közéletbe. Könnyű préda volt a bírálók számára. A sajtósok által megjelentetett rózsasalányos viccelődések nagy részében egyértelműen jelen van a belpolitikai olvasat. Jó példa erre az 1904-ben, a Magyar Szó nevű újságban megjelen-

Solymári rózsapár 1899-ben. (Appel József és Milbich Teréz)

1912. Pilisvörösvár, Nick Jánosné Wieszt Katalin gyermekeivel. Rózsalakodalma 1906-ban volt.

tetett durva politikai kirohanás Apponyi Albert ellen, aki ekkor kiemelkedő nemzeti, jobboldali politikusnak számított, nem mellesleg később Solymár második díszpolgára¹⁶ is lett. Íme a részlet:

“(…) Rágalmazni nem illik. — vallja Apponyi is, a közéleti erkölcsök főbaktere. A nemes gróf ugyanis minden beszédében a politikai tisztességről cse-

veg. Szigorúan elítéli a rossz politikai erkölcsöket, s dicséri és követeli a közélet tisztaságát, amelynek, mondja ő, ő a zászlóvivője. Szóval, ő a közéleti rózsaleány, Solymárról. (…)” Hanem hogy ilyen honatyák tolják fel magukat mások fölé közéleti erkölcs-birákká, azt tűrni mégsem volna szabad. Apponyi, a solymári rózsaleány, csak intézhessen személyeskedő rohamait a klerikálizmus ellenfelei ellen, (…)”

¹⁶ A község első ismert díszpolgára Almássy Sándor, a kerület országgyűlési képviselője volt, Az országgyűlésnek 1861-től tagja, Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt alapítótagja

mert nem találtak férjet a solymári rózsalánynak. A szervezők nem engedhettek meg maguknak újabb botrányt, így vélhetően ezért ugrottak a következő jelöltre, a szentiváni rózsalányra, akinek lakodalmát meg is tartották annak rendje és módja szerint. A jelek szerint a fiúk – talán éppen a visszásságok miatt – vonakodtak a rózsamenyasszony udvarlójává válni. Az urbánus közeg persze ezen is jót mulatott:

(...) *De félre a gyanúval, meg ne rójja
A lányokat a rút gyanú heve:
Gólyamadár, te vagy megmondhatója,
Hogy tiszta a solymári lány neve
A lány neve fennen tisztelve legyen,
Solymáron nem esik pikáns regény, —
Mert úgy áll, a legényeké a szégyen:
Solymáron nem akad már vőlegény!*

*E szende sváb falúban is komoly már,
Sőt szomorú is a közállapot:
Oh hova lettél Solymár, régi Solymár,
Hol egykor minden lány férjet kapott!
Az ős erények vesznek, halaványok,
Az ős dicsőség múlik, ingtag:
Ah nincsenek már többé rózsalányok.
Mert nincsenek már többé férfiak.¹⁷*

Mélypont

Korántsem adott derűre okot a rózsaeszküvők történetének legsúlyosabb mélypontja, amely 1904-ben következett be. A Magyarország című lap májusi számából kiderül, hogy az ezévi szentiváni rózsaeszküvőn hivatalos vendégnek számító dr. Májusz Béla pomázi

Elgondolkodtató továbbá, hogy Ágai Adolf, a *Borszem Jankó* alapító-szerkesztője – ki tudja hányszor – vendége volt a solymári rózsaeszküvőknek. Mégis, az ő szerkesztése alatt ettől a laptól kapta a legtöbb kritikát, viccet, élcelődést Solymár, Pilisszentiván és Pilisvörösvár. Persze ez nem zárja ki, hogy kételkedve viszonyuljon hozzájuk. Ágai alapvetően kritikus volt, hivatása szerint élesen bírálta a társadalmi és politikai visszásságokat. Még ha személyesen részt is vett az eseményeken, ez nem akadályozta meg abban, hogy a rózsaeszküvők társadalmi és erkölcsi vonatkozásait kritikus szemmel nézze. Az ő szerepét később is előveszi a sajtó, csaknem 50 év múlva az Ujság című folyóirat egy igazán szellemes és humoros cikket jelentetett meg Ágairól, illetve az egyik rózsaeszküvőn elmondott beszédéről. Összefoglalva elmondható, hogy a sajtónak, különösképpen a satirikus lapoknak oroszlánrészük volt abban, hogy a solymári rózsalány mém elterjedjen az urbánus nagypolgári, vagy a vidéki dzsentri körök diskurzusában.

Hosszú hanyatlás

A rózsaeszküvők története ettől kezdve kevésbé izgalmas azok számára akik újabb botlásokat reméltek tőle. Persze a vicclapok és a városi rossznyelvek számára továbbra is szolgáltatott muníciót. Az Ország Világ című lap későbbi (1900) számából kiderül, hogy 1897-ben megint majdnem elmaradt a rózsalakodalmas hagyomány, mert a rózsalány nem volt túlságosan meggyerő külsejű, így csak nagyon nagy igyekezettel sikerült neki férjet találni; de állítólag ő sem különösebben törte magát férfi után. Végül sikerült sebtiben legényt csatolni hozzá, így elmaradt a küszöbön álló újabb botrány. Az ügy rávilágított arra, hogy a rózsaeszküvők továbbra is igen komoly szervezési nehézséget és morális kockázatot jelentettek a falu és az érintett családok, de legfőképpen a rózsalány számára, aminek háttérében a rövid határidők és a kényszeredettség állt.

1898-tól viszonylag rendben zajlottak a dolgok. Az élclapok ugyan minden tavasszal előálltak egy-egy versecskével, solymári rózsalányos fricskával, mintha így akarnák előcsalogatni az újabb skandalumot, de úgy tűnik, hogy kár volt a gőzért. Solymár, Szentiván és Vörösvár leányai immár valóban erényeseknek bizonyultak, nem adtak okot több megbotrányozásra. Az országos közbeszédben a *solymári rózsalány* viszont továbbra is ugyanazt a fordított üzenetet méltelte, és szemmel láthatóan előszeretettel használták ezután is vicces szállóigeként, szitokszóként a városi népek mindennemű kétes erkölcsi jelenségre.

1902-ben újra Solymár következett volna, de ugyanaz lett a gond: a rózsaeszküvő majdnem elmaradt,

járasi orvost éjféltájban orvul megszúrták a lakodalomban, aki ennek következtében másnap meghalt. Komoly gyilkossági ügy lett belőle, és szinte nem volt olyan sajtóorgánium, ami meg ne említette volna. A nyomozást viszonylag hamar lezárták, mert a gyilkosnak nem tudtak a nyomára akadni. A vizsgálatot vezető főszolgabíró 1904. június végén hivatalosan is lezártnak tekintette a nyomozást. Amit a sajtó megszellőztetett, az csupán annyi, hogy a köztisztvisletben álló pomázi orvos vélhetően bérgyilkosság áldozata lett. Az elkövetők németül beszéltek, de magasabb körökből jöhetett a "megrendelés". Szinte biztosra vehető volt, hogy szerelemföltésből követték el. Hátborzongató belegondolni, hogy egy ilyen leszámolásnak éppen az 1904-es pilisszentiváni rózsasaleányhoz szemelték ki az elkövetőket.

El lehet gondolni, hogy milyen következményekkel járt a történet, mind a városi, mind a helyi kis közösségek közéletében. Az ezt követő 5-6 évben alig találni viccelődő írást a rózsasaleányokról, bár komolyabb cikkekben, velős erkölcsi kérdéseket boncolgató kritikákkal, társadalmi kérdésekkel összefüggésben felbukkant egy-egy írás. A rózsasaleány-mém persze továbbra is működött a politikai diskurzus szintjén, de már szeliden, konszolidáltan, allegorikusan használták. Utóbbira nagyon szemléletes példa egy 1903-as cikk a *Magyar Szó* című újságból:

"(...) Már- mindenki elfoglalta a maga álláspontját a válsággal szemben. A nemzet és az ellenzék is, a király is. Szegeden már a hadsereg is. Csak éppen a szabadelvű párt szerénykedik. Ő nem akar szólni, hanem szemérmesen lesüti a szemét, mint a solymári rózsasaleány, és hallgat. És vár. Várja a vőlegényét. Akit még nem ismer, de akit máris szeret. És akinek akaratához máris alkalmazkodni akar. De mivel ezt az akaratot még nem ismeri, tehát ő sem akar semmit. Csak a vőlegényét akarja. Milyen szép! (...)

A rózsasaleányok utóélete

A rózsasaleányok szokása a századforduló után pár évvel meglehetősen tompa fényben ragyogott. A megszokott "vetésforgó" a három falu között helyreállt, úgy működött, mint az elején, a rózsasaleányokkal most már nem volt probléma, mindenki tudta a dolgát és figyelt is rá. Alig-alig mutatott aktivitást a témában a vicces sajtó, a komolyabb újságok pedig rendre részletes és gyakran patetikus leírást adtak a lakodalmi eseményekről. Ahogy valószínűleg Guidó gróf megálmodta: hazafias, erkölcsre nevelő, lelkesítő beszédek hangzottak el imperatívusként olyan lángnyelvű lelkészekről, mint pl. Prohászka Ottokár. Az előkelőségek, ismertebb közéleti személyiségek kissé megcsappanva, de továbbra is előszeretettel látogatták tavaszunként az ország vidéki szűzünnepeinek lakodalmait.

1914 májusában megtartották az utolsó, rendes rózsasaleányt, majd a háború a maga kíméletlenségével pontot tett a szokás végére, helyt adva nagyobb tragédiák megélésének. 1920 júniusában, közvetlenül a trianoni békediktátum aláírása után még felmerült a kósza gondolata annak, hogy a rózsasaleány-választást a kényszerszünet után megint meg kellene tartani, sőt – állítólag – rengeteg újítást is terveztek volna benne. Az Egyetértés június 20-i számában arról írtak, hogy a rózsasaleány hozományát, ami korábban ezer korona volt, most fel fogják emelni tízezerre. A cikk írója felteszi azonban a költői kérdést, hogy mire lesz ez elég? Ezután már nincs nyoma az aktuális rózsasaleányokkal kapcsolatos terveknek, az ötlet okafogyottá vált. Nincs pontos adat arról, hogy hogyan zárult le Karátsonyi Guidó rózsasaleány-alapítványa, de valószínűleg fokozatosan szűnt meg: alapítókéje devalválódott, és nem tudta már betölteni eredeti funkcióját az új politikai és gazdasági környezetben. Mint sok más arisztokrata jótékonykezdeményezés, az első világháború és az azt követő átalakulások áldozatává vált.

A rózsasaleányok emlékét Solymáron több helytörténeti kutató, így Váczy József, dr. Jablonkay István és Seres István is kutatta, így a helyi emlékezőtörténet részeként emlékezhetünk rájuk. Jablonkay Mária, a helytörténeti gyűjtemény korábbi vezetője 2013 áprilisában nagyszabású emlékünnepeket keretében szervezett megemlékezést, amelyen több rózsasaleány-leszármazott is részt vett Solymárról, Pilisszentivánról, Pilisvörösvárról. Ennek apropóján a rózsasaleányokról kiadvány is készült, amelyben a szerző részletesen ismerteti a Karátsonyi-család és pilisi uradalmának történetét és az esküvők néhány érdekes hagyatékát.

A rózsasaleányok kritikája

A helytörténeti kutatók mai felelőssége talán éppen abban rejlik, hogy tudnak élni a kor adta technikai és információs körülményekkel. Használhatják a gondolkodás szabadságát, így a hagyományt, vagy a helyi értékeket lehetőségük van több szempontból is értékelni. A magam részéről rendkívül érdekesnek tartom megvizsgálni, hogy a rózsasaleány intézményére vajon miként gondolhatott maga Karátsonyi Guidó, illetve fiai, Jenő és Kamillo (az erénydíj kezelői és a rózsasaleányok kiválasztói). Vajon hogyan viszonyult hozzá az aktuális rózsasaleány, miként kezelte a hagyományt a falu népe, illetve mindezt hogyan viselte a rózsasaleányokban érintett család, mint közösség; végül miként hatott a hagyomány 33 éven át a solymári néplelékekre.

A legeggyértelműbbnek talán gróf Karátsonyi Guidó szerepe tűnik a történetben. Dúsgazdag magyar mánás és földbirtokos volt, aki vagyonának jelentős részét jótékony célokra fordította. Az elvek embere,

1918. Solymár. Gróf János és Entzmann Franciska gyermekeikkel. Rózsakodalmuk 1907-ben volt.

*zást fog okozni a bizarr ötlet [az erénydíj ötlete]
(...) .A Guido!... Ki hitte volna? No lám, a selyma!¹⁸
(...) A szép csipkés ingváll alatt érintetlen keblek fog-
nak pihegni, szendesség fog ragyogni a szemekben
és ártatlanság honol majd a homlokokon. És Guido
úr mindezekben gyönyörködni fog.
(...) ezentúl kapósak lesznek ám a szentiváni, vörös-
vári és solymári leányok.*

*(...) Míg mi itt dicséneket zengünk neki, addig ő már
régén úgy kombinálhatta ki ezt a gavalléros jóté-
konyságot: hogy azzal alaposan vissza lesz hozva a
"jus primae noctis".*

Mikszáth szemmel láthatóan az erénydíjat és a gróf jellemét is egyaránt ostromolja. Nincsenek arra vonatkozó életrajzi adataink, hogy Guidó miként élhette fiatal éveit, de a kritikus írózszeni valószínűleg nem a levegőbe beszélt. Ettől függetlenül minden okunk megvan feltételezni, hogy Guidó szándékai őszinték és hitelesek voltak, amikor úgy döntött, hogy erénydíjat alapít. Valóban azért hozhatta létre, mert hitt a sikerében és hitt a *"nemesség kötelez (Noblesse oblige)"* eszményében. Mikszáth inkább dühös volt amiatt, hogy egy ilyen kaliberű ember, mint Guidó, tényleg nincs tisztában azzal, hogy mit okozhat az erénydíjjal. Mikszáth a gróf nemes cselekedete mögött azért sejtett egzisztenciális érdeket, mert úgy gondolhatta, hogy Guidó a rózsasaleánnyal fixálja az arisztokrácia és parasztság közötti függő viszonyt, és konzerválja saját nemesi előjogait az amúgy is eléggé kiszolgáltatott szegénysorsú köznéppel szemben.

A gróf kritikusai – hasonlóan Mikszáth-hoz – az erénydíjban inkább a nemesség paternalizmusát, atyáskodó fölényeskedését látták, valamifajta feudális tekintélyelvűséget véltek kifejeződni. Valljuk be, 150 év távlatából nézve azért érthető a felháborodás, hiszen ebben az olvasatban a rózsasaleánnyal tipikusan olyan kezdeményezés volt, amelyik tárgyiasította saját eszményképeit, a tisztaságot, az erényt, a konzervatív gondolatokat. A rózsasaleánnyal a házasság ilyen értelemben valóban önellentmondásos furcsaságnak hat, mert közönséges piaccá degradálta önnön idealizmusát. Úgy tűnhetett akkoriban, hogy ezen a piacon kilóra mérik az olyan tradicionális értékeket, mint a szüzesség, tisztaság, erényes élet. Ehhez a szemlélethez adott melegágyat a három településen megversenyeztetett rózsasaleány ünnepély – legalábbis a gróf kritikusai szemében. A haladóbb gondolkodók szemében úgy tűnt, hogy a szegénységet megversenyeztetni erkölcsstelen és visszás. Guidó vélhetően ezt nem így látta, ő abban a hitben élhetett, hogy segít másokon, eleget tesz nemesi rendeltetésének. Ha értette is a rosszallásokat, valószínűleg nem akart foglalkozni velük. Talán ezért sem vált valódi politikussá sohasem, pedig minden lehetősége meg lett volna rá.

a konzervatív erkölcsi értékek elkötelezett híve, a magyar nyelv rajongója, ebbéli törekvéseit a rózsasaleány erénydíjjal is igyekezett kifejezni. A 19. századi magyar arisztokrácia egyik megkerülhetetlen figurája volt, több forrás szerint nagy tisztelője volt Deák Ferencnek, akivel tegeződő viszonyban volt és csodálta politikai habitusát; Deák reformeszményei inspiráló hatással is voltak rá. Szívügye volt a vidéki magyarság szociális és erkölcsi stabilitásának megteremtése.

De valóban ennyire makulátlan a gróf? Igazak lehetnek Mikszáth Kálmán kemény szavai, miszerint boldogtalanná tette Pilisszentivánt, Pilisvörösvárt és Solymárt az erénydíjjal? Mikszáth Kálmán a gróft és az erénydíjat kritizáló írását 1881-ben publikálta a Pesti Hírlapban, éppen az erénydíj alapításának évében! Tehát ekkor még nem tudhatta, hogy milyen mémmé, milyen gúnyos formulává válik majd a közbeszédben néhány év múltán. Mikszáth a következőket rótta fel ezzel kapcsolatban:

*(...) Leány is akad – talán a nagy díj végett.
(...) Sokan nevetik a gróft. Vízét prédikál s teljes
életében bort ivott.
(...) Az ültessen rózsát, aki letépni szereti...
(...) A kaszinóban kétségenkívül nagy megbotránko-*

1955. Solymár. Gróf János és Entzmann Franciska. Rózsalakodalmuk 1907-ben volt.

És, hogy valóban boldogtalan volt-e a rózsakesküvők miatt a három település? Nehéz kérdés, hiszen már senki nem él, aki erre választ adhatna és az emlényomok sem túl sok mindent árulnak el erről. Annyi azért kiviláglik, hogy a három falu, Solymár, Szentiván, Pilisvörösvár a rózsahagyomány bő harminc éve alatt nem mindig csattant ki az örömtől az erénydíj hallatán, főként az 1890-es, és 1896-os botlástól fogva. A falvak előjáróságának, mint szervezőknek gondot okoztak sokszor értelmezhetetlenül rövid határidők, az erkölcsösség zsákba-macsa jellege, és hogy az előjárók két teljesen eltérő társadalmi réteg érdekei között voltak kénytelenek egyensúlyozni.

Önmagában az tény, hogy vetésforgóban képzelték megvalósítani az évenkénti lakodalmakat, arra utal, hogy kínosan ügyeltek a települések békés viszonyának megtartására, mind a település előjárói, mind Karátsonyiék az alapítványnál, nyilván nem véletlenül. Viszont a vetésforgós kiválasztás sokszor került ellentmondásba az erénydíj eszmeiségével is, vagyis azzal, hogy mindig szegény, rászoruló leányzó legyen a rózsamenyasszony. Nem egyszer tudósítottak vitás jelölésről az újságok, amiben azért ott lapult a három település egymás közötti folyamatos identitásvirtusa. Az előjáróságoknak

különösen nehéz volt morálisan felvállalniuk a rózsalányok kiválasztását, mert még a környékbeli falvakkal is versenyben voltak, szinte hazardírozásként élhették meg, amit képviseltek.

Elvárások szolgálatában

És miként látta mindezt az egyszeri solymári, pilisszentiváni, pilisvörösvári hajadon, aki éppen most tudta meg, hogy rózsalánynak választották? Mit érez, mit gondol vajon? A 19. századi sváb településeken élő lányokat már kisgyermek koruktól kezdve arra nevelték, hogy jó háziasszonyok, dolgozós feleségek, rendes anyák, megbízható szomszédok, vallásos lelkiületű asszonyok legyenek. Önállóság tekintetében minden szabadságuk megvolt, persze azon a mozgástérben belül, amit az elvárt szokások, illemek, tabuk, hiedelmek és kötelességek szövvényes hálója viszonylag szűkre szabott számukra. A legfőbb támasz a közösség, a legfontosabb cél a közösségi érdek, és miután ebben a narratívában szocializálódtak, nem is nagyon érezték hiányát semmi másnak, vagy ha igen, azt elnyomták, letagadták, eltitkolták.

Ezek a lányok (és fiúk) tekintélyelvű környezetben nevelkedtek, ami azt jelenti, hogy a közösség és a szűk családjuk határozta meg, mi a helyes és helytelen. Az egyéni érdek a testi szükségletek szintjéig volt érdekes,

minden másban csakis a feljebbvalók véleménye és akarata volt mérvadó: az anyáé, az apáé, az előjáróé, a papé, a tanítóé, a földesuré, stb. Ezeknek a leányzóknak nem volt kérdés, hogy mennyit érnek: amennyit a közösségben való elfogadottságuk ér. Minden fontos döntésnél (főként a házasságkor) egy rangban, életkorban, habitusban magasabb tekintélyszemély állt őrt. A rózsalányság címének

Entzmann Franciska hajadonként.

1920-as évek,
Pilisvörösvár. Ludvig
Rezső, Spiegelberger
Borbála gyermeke-
ikkel. Rózsakodal-
muk 1908-ban volt.

elnyerése óriási presztízsszereléssel bírt mind a rózsalány, mind a családja számára, de az egyéni érzések marginális jelentőségűek voltak.

A kiválasztott lányok érzelmei nagyrészt ki voltak szolgáltatva a közösségnek. Ebben a környezetben leginkább megtiszteltetésnek kellett megélniük a (kényszer)házasságot, szent kötelességnek az anyaságot. A rózsalányok egy része vélhetően semmi kivétlnél nem talált sorsában, megélte ezt a helyzetet és nem is feltétlenül óckodott tőle. Érdekes, hogy az ilyen asszonyok nem lettek boldogtalanok, házasságukat valószínűleg úgy élték meg, hogy elégedettséget és biztonságot éreztek, hiszen jól tettek az anyjukkal, az apjukkal, a családjukkal, a világnézetüknek megfelelően éltek. Néhány kései interjúból¹⁹ kiderül, hogy ezek a rózsalányok valószínűleg nem is nagyon latolgatták, hogy mit éreznek férjük iránt. A legtöbb rózsaszküvő tudomásunk szerint holtig tartó, tartós párkapcsolat maradt, sőt nagy részüknél pont az a régi mondás igazolódott vissza, hogy *“majd megszeretik egymást.”*

Rövidebbet húzta az, aki az érzelmesebb, érzékenyebb, szerelmesebb típus volt, és adott esetben vonakodott, húzódozott, vagy eleve nem kedvelte a hozzá csatolt vőlegényt. Ezek a lányok-asszonyok – amennyiben valamilyen isteni csoda folytán nem voltak szerelmesek a férjükbe – vélhetően sokat szenvedtek, életük tényleg boldogtalan lehetett. A boldogtalanság csakis ebben az összefüggésben nyer értelmet. A kényszerházasságoknak sajátos lé-

lektana volt abban a korban, legrosszabb esetben tudatlan automatizmusok, pletykák és intrikák, kezelhetetlenül szélsőséges élethelyzetek keserítették meg az ilyen emberek életét.

Aranyfüstös pátosz

Tartozom a felsejében megfogalmazottak magyarázatával, azaz, hogy fontos volna a rózsaszküvők emlékét “aranyfüstös pátosz” nélkül szemlélnünk. A rózsaszküvőkre való solymári emlékezőskultúrában érzek valamifajta túlzó szenvedélyességet, indokolatlan heroizmust. A pátosz akkor jelenik meg az emlékezőskultúrában, amikor egy történelmi esemény emlékét annyira idealizálják és érzelmileg túlfűtik, hogy az elveszíti a valósággal való kapcsolatát. A rózsaszküvők hagyományáról erősen romantizált képet festett nekünk az emlékező, és kissé eltúlozta azt a nimbuszt, ami valójában jellemzi ezt a hagyományt. A pátosznak egyébként van helye az emlékezésben, hiszen a hagyományok egészséges mértékű érzelmi idealizálása és szépítése nélkül átélhetetlenek lennének az emlékeink. Az érzelmi töltésből identitást képezzünk, önazonosságot, közösségi összetartozást kovácsolunk. A túlzó pátosz viszont torzíthatja a múlt hiteles értelmezését, ami az identitásban hamiskás közösségi önértékelésként is megjelenhet.

A modernkori szentimentalizmus, a “régén minden jobb volt” szemléletmód idealizmusa az, ami “aranyfüstös bevonóréteget” képez a rózsaszküvők emlé-

kén. A jelenkor sokszor szélsőségesen racionalista humanizmusa miatt hajlamos többet sejtteni, szebbet látni, jobbat beleképzelni hajdan volt eseményekbe. Ugyanakkor a sajtóorgánumok mentén rekonstruált eseményekből egy meglehetősen ambivalens kép rajzolódik ki a hagyományt illetően. Látszódik, hogy a rózsaleány ünnepélyek nem csupán az arisztokrácia jóindulatú cselekedeteként értelmezhetők. A boldog békeidőkben a nagybirtokos nemesség is része volt annak a mélyreható társadalmi változásnak, ami a színpalak mögött zajlott a "boldog békeidőknek" mondott időszakban. Guidó, a vagyonos földbirtokos, jótekonysági tevékenységein keresztül igyekezett hangot adni nemesi szerepének. A rózsasalkövek "pilisi változata", amely francia mintára honosodott meg, ezért egyfajta társadalmi újításként, sőt, akár tudattalan szociális kísérletként is felfogható.

Bár a kezdeményezés a nemesi jószándék eredményeként jött létre, a gróf nem ismerte fel azt a lényegi különbséget, amit Mikszáth már a kezdetektől látott: hogy ami a nemességben kimunkált esztétika, az a paraszti társadalomban alantas versenyszellem. Ami az arisztokráciának emelkedettség, az a parasztságban szolgai rutin, és ami egy grófnak pusztán kamat, az a szegénysorsú ember számára életbenmaradásért folytatott küzdelem. A gróf erénydíjának nemesi gesztusát Mikszáth kegyes, leereszkedő mozdulatként értelmezhetette. Az író helyesen érezte, hogy az ilyen típusú kezdeményezések végső soron hátrányosak lehetnek a szegényebb rétegek számára. Szinte megjósolta, hogy a társadalmi elit és a paraszti közeg közötti óriási kulturális és egzisztenciális szakadékot nemhogy csökkenti, de akár ki is élezheti egy ilyen kezdeményezés.

A Karátsonyi-uradalom rózsasalkövői rávilágítanak arra is, hogy milyen veszélyeket rejt magában, ha egy felülről jövő ideológiai kezdeményezés nem a megfelelő csatatéren kap nyilvánosságot. Mikszáth és Guidó a magyar társadalom palettáján két ellentétes ideológiát képviselt: Mikszáth kritikai szemléletben írta meg műveit, gyakran bírálva a társadalmi és erkölcsi visszasságokat, míg Karátsonyi a konzervatív értékek híveként a hagyományos rend és erkölcs védelmezését tűzte ki célul. Kettejük ideológiai különállóságának a sajtó adott hangot egy olyan szimbolikus jelentőségű eseményben, mint a rózsasalkövök. Mondhatni, a korabeli sajtó opportunistá progresszivitása túsul ejtette a három falut: a médiamunkások pikírt nyelvezete és gúnyos hangvétele vastagon szerepet játszott a rózsasalkövek erkölcsi bukásában, és közéleti megítélésében. A három sváb település lakóinak merev pragmatizmusa ráadásul „kiszolgálta” Karátsonyi Guidó világnézetét. Ezzel a vidéki közösség életvitele, kultúrája, gondolkodásmódja is céltáblává vált.

A solymári paraszti kisközösség abban a korban autoriter világnézetű volt, ami azt jelenti, hogy az ún. intelligencia (pap, tanító, orvos) és a feljebbvaló (elő-

jároság, arisztokrácia) véleménye határozta meg, hogy mit kell gondolnia a világról. A solymáriak érthető módon a földesúri erénydíjat alapvetően és elsődlegesen dicsőségként, megtiszteltetésként, kegyként fogták fel a szavak, vagy a közvélekedés szintjén. Ám a mélyben komoly közösségi feszültségeket okozott. Az erénydíjért folytatott versengés széthúzással is járt, mivel a lányok (és családjaik) egymással sokszor felesleges rivalizálásba kezdhettek a díj megszerzéséért. A hatalmas anyagi jutalom körüli versengés bizonyos mértékben eltorzíthatta a helyi emberek szemében az eredeti erkölcsi célt. Egyes újságcikkekből felsejlik, hogy a kisközösségben felkorbácsolódhatott az irigység a rózsasalkövek-jelöltekkel szemben, akik amúgy is szegényebb, hátrányosabb helyzetben voltak mint a többség. Megjelent az intézményesített befolyásolás és protekció a jelöléskor, és mélyítette a három település közötti identitásversenyt. A morális torzulást természetesen az országos sajtó tovább fokozta; védekezésre, gyanakvásra, zárkózottságra, keményszívűsége sarkalva a településen élőket a kívülállókkal szemben.

33 év nem kevés idő, és a mérleget levonva válhat világossá, hogy a rózsasalkövök szépen csengő hagyománya valójában milyen jelentőséggel bírt a helyi néplélekben. Tanulságos, hogy a 31 megtartott rózsasalkövöből csupán kettő volt igazán olyan, ami erkölcsileg kifogásolható, ennek ellenére országosan ismert negatív memmé, szimbolikus üggyé vált. A boldog békeidők pilisi rózsasalkövői bár okozhattak morális válságot, irányított versengést, megosztottságot, vélt igazságtalanságot, hierarchikus feszültséget a három település közösségeiben, mégis annak inkább pozitívumai vetettek horgonyt az emlékezetben. Talán azért lehet így, mert a közösség általi megbecsültséget, az erkölcsi példamutatást, az őszinte jótekonyságot, a nemesi jellemet, a gondoskodás fontosságát, az fenkölt ünneplést, az esztétikum diadalát ma is szeretnénk komoly értéknek tekinteni. Végezetül az utolsó előtti pilisvörösvári rózsasalkövő (1913) kapcsán a Budapesti Hírek hasábjairól kiragadott önreflexív kulcsgondolatot idézném ide:

“(…) Nem volt országra szóló érdekessége a leány-avatásnak [1913-ban], de telve volt bensőséggel, családiassággal, melegséggel... Mi városi emberek, a kik megszoktuk az egymásra torló hangos események rikoltó lármáját, bizonyos elfogódottsággal adunk számot arról, a mi az ünnepen történt, mert mintha félnénk, hogy nem értjük meg teljesen, nem tudjuk visszaadni a maga egészében.”

Források:

Arcanum Digitális Tudománytár:

A Hon (1882. május), Az Ujság (1912. június), Balatonvidék (1900. január), Bolond Istók (1882), Boszszem Jankó (1882-1924), Budapest (1892. április), Budapesti Hírlap (1889-1937), Budapesti Napló (1902. június), Délmagyarország (1928. június), Családi Kör (1935-1937), Egyetértés (1920. május), Esti Kurir (1930. június), Felsőmagyarország (1913. április), Fővárosi Lapok (1885-1890), Független Magyarország (1905. május), Friss Ujság (1927. szeptember), Hazánk (1902. május), Hét (1902-1911), Igaz Szó (1957), Kakas Márton (1897), Kecskemét (1883. január), Képes Néplap (1882. január), Félegyházi Hírlap (1882), Lányok Lapja (1891), Magyar Hírlap (1891), Magyarország (1907-1933), Magyar Polgár (1884-1889), Magyar Szó (1903-1904), Művelődés (2009), Miskolci Magyar Jövő (1919. szeptember), Népszava (1908-1910), Nemzet (1888-1889), Népszabadság (2001. szeptember), Ország Világ (1885-1900), Pesti Hírlap (1883-1899), Pesti Napló (1902-1912), Pest Megyei Hírlap (1963. május), Pécsi Napló (1899. augusztus), Politikai Újdonságok (1882), Regélő Pesti Divatlap (1842. február), Szegedi Híradó (1892. január), Tolnai Világlap (1912. február), Uj Nemzedék (1934. február), Szeged És Vidéke (1904. június), Ujság (1936. április), Üstökös (1895-1896), Vasárnapi Ujság (1887. január), 8 órai Ujság (1932. február), Amerikai Magyar Népszava (1937. április), Világ (1912. június), Szamos (1911. április)
Jablonkay Mária: Rózszaesküvők Gróf Karátsonyi Guidó pilisvörösvári uradalmában, 2013

Köszönet: Tóth Piroska Anna Phd.,
Hegedűs András

Rózsalány-jelöltek, rózsamenyasszonyok, kivonatolt eseménytörténet:

(A vastagon szedett nevek rózspárok)

1881: Karátsonyi Guidó alapítványt hoz létre, Mikszáth aggodalmát fejezi ki.

1882. május 10. Helyszín: Solymár. Jelöltek: Groszszman Teréz (Pilisvörösvár), **Taller Borbála (Solymár)**, Osztheimer Franciska (Pilisszentiván). Vőlegény: **Milbich Mihály**

1883. május 10. Helyszín: Pilisvörösvár. Megjelennek az első kritikus hangok a sajtóban. Jelöltek: Renatser Teréz (Solymár), **Sontag Mária (Pilisvörösvár)**, Osztheimer Katalin (Pilisszentiván). Vőlegény: **Iflinger Mátyás**

1884. május 10. Helyszín: Pilisszentiván. Jelöltek: Spanberger Katalin (Pilisvörösvár), **Gábeli Mária (Pilisszentiván)**, Milbich Teréz (Solymár). Vőlegény: **Osztheimer Márton**

1885. május 10. Helyszín: Solymár. Ezévből meghal Guidó gróf. Borsszem Jankó már elcelődik. Jelöltek: **Erk Terézia (Solymár)**. Vőlegény: **Posovszky Márton**

1886. május 9., Helyszín: Pilisvörösvár. Jelöltek: **Peller Mária (Pilisvörösvár)**. Vőlegény: **Scheller János**

1887. május 7., Helyszín: Solymár. Komoly viták a jelöltekről. Jelöltek: **Schreiber Teréz (Solymár)**, Ziegler Erzsébet (Pilisvörösvár), Hermann Borbála (Pilisszentiván). Vőlegény: **Dauner János**

1888. május 6., Helyszín: Pilisszentiván. A Borszsem Jankó erősen elcelődik. Jelöltek: **Scholz Franziska (Pilisszentiván)**, Peller Anna (Pilisvörösvár), Wenczel Katalin (Solymár). Vőlegény: **Mirk Jakab**

1889: Elmarad a rózsalakodalom, állítólag nincs magyarul tudó jelölt, pedig többről is tud a vörösvári közvélemény. Az előjáróság nem terjeszti fel őket. Meghal Rudolf főherceg, szeretőjével együtt. Dupla hozomány kilátásba helyezése. Jelöltek: Szauter Teréz (Pilisvörösvár), Albitz Teréz (Pilisszentiván), Ziegler Mária (Solymár).

1890. május 9. Helyszín: Solymár, Pilisszentiván. A beígért két rózszaesküvőből csak a solymárit tartják meg, a pilisszentiváni elmarad, mert a menyasszony terhes. Az esküvő előtt 2 nappal derül ki. Az élclapok felkapják az ügyet. Jelöltek: **Schuck Anna (Pilisszentiván)**, Ziegler Teréz (Pilisszentiván), **Milbich Anna (Solymár)**. Solymári vőlegény: **Kiss Bernát**.

1891. május 10. Helyszín: Solymár, május 3., helyszín: Pilisvörösvár. Dupla rózsalakodalom. A solymári rózsalány mém megjelenik a tömegkultúrában (Operett, revü). Jelöltek: **Ziegler Mária (Solymár)**, **Eszl Anna (Pilisvörösvár)**. Solymári vőlegény: **Wenczel János**. Pilisvörösvári vőlegény: **Keppler Mihály**

1892. május 8. Helyszín: Pilisvörösvár. A lapok elcelődnek azon, hogy nem találnak vőlegény a rózsalányok. Jelöltek: **Weber Rozália (Solymár)**. Vőlegény: **Botzheim János**.

1893. május 7. Helyszín: Pilisszentiván. Jelöltek: Wohl Mária (Pilisvörösvár), **Marlok Anna (Pilisszentiván)**, Dauner Teréz (Solymár). Vőlegény: **Richolm György**

1894. Helyszín: Pilisszentiván. Cikk a három Máriáról. Jelöltek: Wohl Mária (Pilisvörösvár), **Hau Mária (Pilisszentiván)**, Taller Mária (Solymár), Vőlegény: **Stocker Ignác**

1895. Helyszín: Pilisvörösvár. Megszaporodnak az élcélődő írások a sajtóban. Jelöltek: **Hau Katalin (Pilisvörösvár)**. Vőlegény: **Szauter József**.

1896. május 10. Helyszín: Solymár. Megismétlődik a szentiváni eset, de most 3 hónappal az esküvő után derül ki, amikor megszületik a gyermekük. Óriási felháborodás. Jelöltek: **Taller Teréz (Solymár)**. Vőlegény: **Taller József**

1897. május 9. Helyszín: Pilisszentiván. Továbbra is viccelődnek a lapok. Jelöltek: **Tuschek Anna (Pilisszentiván)**. Vőlegény: **Richolm Jakab**

1898. május 8. Helyszín: Pilisvörösvár. Jelöltek: **Mirk Teréz (Pilisvörösvár)**. Vőlegény: **Kozek József**

1899. május 14. Helyszín: Solymár. Jelöltek: **Milbich Teréz (Solymár)**. Vőlegény: Appel József

1900. május 13. Ady Endre cikke a solymári rózsalányok említése. Helyszín: Pilisvörösvár. Jelöltek: **Schäffer Anna (Pilisvörösvár)**. Vőlegény: **Koller Péter**

1901. május 12. Helyszín: Pilisszentiván. Jelöltek: **Richolm Mária (Pilisszentiván)**. Vőlegény: **Engert Sebestyén**

1902. június 15. Helyszín: Pilisszentiván. Jelöltek: **Mandl Katalin (Pilisszentiván)**. Vőlegény: **Turek Márton**

1903. május 10. Helyszín: Pilisvörösvár. Jelöltek: **Wieszt Rozália (Pilisvörösvár)**. Vőlegény: Scheller Márton

1904. május 8. Helyszín: Pilisszentiván. Halálos késszúrás a lakodalmón. Meghal a pomázi orvos. Jelöltek: **Turek Katalin (Pilisszentiván)**. Vőlegény: **Bauer János**

1905. május 7. Helyszín: Solymár. Jelöltek: **Schokátz Mária (Solymár)**. Vőlegény: Hellebrandt Mihály

1906. május 27. Helyszín: Pilisvörösvár. Jelöltek: **Wieszt Katalin (Pilisvörösvár)**. Vőlegény: Nick János

1907. május 12. Helyszín: Solymár. Jelöltek: **Entzmann Franciska (Solymár)**. Vőlegény: Gróf János

1908. május 17. Helyszín: Pilisvörösvár. Jelöltek: **Spiegelberger Borbála (Pilisvörösvár)**. Vőlegény: **Ludvig Rezső**

1909. május 16. Helyszín: Solymár. Jelöltek: **Mendi Teréz (Solymár)**. Vőlegény: Lang Mátyás

1910. május 22. Helyszín: Pilisvörösvár. Jelöltek: **Peller Anna (Pilisvörösvár)**. Vőlegény: **Braun Mihály**

1911. május 28. Helyszín: Pilisszentiván. Jelöltek: **Mandl Terézia (Pilisszentiván)**. Vőlegény: Hauser Frigyes

1912. június 2. Helyszín: Solymár. Jelöltek: **Mie-reisz Borbála (Solymár)**. Vőlegény: **Dauner Tamás**

1913. május 25. Helyszín: Pilisvörösvár. Jelöltek: **Schön Teréz (Pilisvörösvár)**. Vőlegény: **Pitzinger János**

1914. május 10. Helyszín: Pilisszentiván. Jelöltek: **Gábeli Teréz (Pilisszentiván)**. Vőlegény: **Háber Ádám**

Fontosabb státuszok a rózsalakodalmakon:

Násznagy: Karátsonyi Guidó (1882), Földváry Mihály alispán (1882), Karátsonyi Jenő (1883, 1912, 1913), Andaházy Pál országgyűlési képviselő (1883),

Nászasszony: Majláth Györgyné (1882), Erdődy (Migazzi) Vilmosné (1882), Plescottné úrhölgy (1883)

Rózsaaanyák: Laszlovszkyné (1895), Matyók Benczéné (1884, 1885, 1887), Almássy Lászlóné (1912, 1913, 1914), Almássy Sándorné (1907), Takách Mihályné úrnő (1886), Muttnyánszky Ádámné (1905), Mahovits Ferencné (1908), dr. Tóth Jenőné (1909), Altschul Arthurné (1911)

Esketők, misézők: ifj. Angeli Márton (1895, 1908, 1911, 1912, 1913, 1914), Haynald Lajos bíboros (1882), Glazer József plébános (1882, 1896), Prohászka Ottokár (1912), Merly Károly (piliscsaba) (1882), Szobovics Alajos (Hidegkút) (1882), Spanyevics Márk (pomáz)(1882), Budavári (Pilisszántó) (1882), Tallos (Üröm)(1882), Kailinger Lajos (Pilisvörös-jenő) (1882), Illek Vincze (Újpest)(1882), Gozony (Promontor)(1882), Czeltner (Budakalász) (1882), Herbst (Pilisszentkereszt)(1882), Bacsák Imre plébános (1883), Kaiser Károly (1909),

Beszédek, tóosztok: Karátsonyi Jenő (1883, 1913), Győri Vilmos (1882), Földváry Mihály alispán (1882),

Tóth József tanfelügyelő (1882), Matyók Bencze szolgabíró (1882, 1883, 1885, 1886, 1887), Vadnay Károly író (1882), Győry Vilmos (1882), Billek Vincze újpesti lelkész (1882), Agai Adolf humorista író (1882), Jeniczky Ádám megyei aljegyző (1882), Bódiz László (1882), Bacsák Imre címzetes kanonok (1884, 1886), Kontra Kálmán alszolgabíró (1882, 1883, 1886), Baross Pál (1886), Laszlovszky Béla (1886), Beniczky János jegyző (1882), Tóth József tanfelügyelő (1882), Csapó Lóránt (1905), Muttányánszky Ádám járásbíró (1905, 1907), Sieber Gyula tanító (1905), Lovács Károly segédlelkész (1908), Almássy Sándor főszolgabíró (1908, 1912, 1913, 1914), Sárkány Ernő főszolgabíró (1908), Angeli Márton (1908), Veresmarty Miklós képviselő (1909), Machovits Ferenc uradalmi főerdész (1909, 1911, 1913), Kaiser Károly (1909), Straub Béla (1909)

Jelen lévő közéleti személyiségek:

Simon Elemér ögy. képviselő (1913), Gulden Rikárd uradalmi titkár (1911), Andaházy László (1882), Ráth Károly (1882), Daczó Ferenc (1882), Bódiz Ferenc csendbiztos (1882), Mahovits Ferenc uradalmi főerdész (1908, 1913), Ekhardt Géza közjegyző (1908, 1913), Beniczky János jegyző (1882), Hindy Géza jegyző (1882), Michalovics Elek árvaszéki ülnök, (1882), Tőkés Gyula jegyző (1882), Földváry Mihály alispán (1882), Földváry Miklós jegyző (1882), Erdődy gróf (1882), Migazzy gróf (1882), Ráday Gedeon (1912), Machovits Ferenc uradalmi főerdész (1914), Ekhardt Géza közjegyző (1914), Almássy László képviselő (1914), Almássy Sándor főszolgabíró (1907, 1908, 1909, 1914), Tarajosy szolgabíró (1913), Toldy József fővárosi főügyész (1882), Major Kálmán alügyész (1882), Párvy Iván törvényszéki bíró (1882), Vári Szabóné (1882), Szenes Adél (1882), Matyók Bencze szolgabíró (1882, 1885, 1886), Kontra Kálmán segéd szolgabíró (1882, 1883, 1884), Horvát Elek (1882), Tóth József tanfelügyelő (1882), Székely József főlevéltárnok (1882), Muttányánszky Ádám járásbíró táblabíró (1905, 1907), Csapó Lóránt járásbíró (1905), Zöld Gábor bányamérnök (1905), Fazekas Ágost alispán (1912), Tordy Istvánné (1895), Koperne (1895), Lux Józsefné (1895), Ekhardtné (1895), Gyarmati Viktor ügyvéd (1907), Mahovics Ferenc főerdész (1907), Niedermüllerné (1895), Molende Károlyné (1895), Szabó Albertné (1895), Holländern (1895), Kalárikné (1895), Sümeginé (1895), Cseörgőhőné (1895), Halmayné (1895), Nyirákné (Zsámbék), Straubné (Solymár) (1895), özv. Heimelné (P. Csaba) (1895), Prochnov Károlyné (Bp) (1895), Hahn Kornélia (1895), Feley Ilona (Bpest) (1895), Benkő Janka (1895), Niedermüller nővérek (1895), Vadkerty Janka (Solymár) (1895), Ormay Vilma (1895), Maier Anna (1895), Molenda Mariska (Pilisszántó) (1895), Szabó Irénke (Hidegkút) (1895), Hentcsli nővérek (P. Csaba) (1895), Posner Lujzika (Pomáz) (1895), Mózes Ida (Solymár) (1895), Kovács Ilona (Pomáz) (1895), Kovács Blanka (Pomáz) (1895), Halmay Emma (Esztergom) (1895), Pohl Julia (Tinnye) (1895), Concha La-

ura (1895), Ekhardt Irma Sz. (Bp) (1895), Szappanos Ida (Zsámbék) (1895), Philip Paula (1895), Histingier Ilona (Hidegkút) (1895), Mozart Gyula gyártulajdonos (1907), Straub Béla jegyző (1907, 1909, 1913), Tóth Jenő orvos (1907), Berecz Gyula tanfelügyelő (1914), Zboray szolgabíró (1913, 1914), Büchl tábornok (1884), Wohlné úrnő (1884), Veresmarty Miklós képviselő (1907, 1909), Sárkány Ernő szolgabíró (1907), Markovits Ferenc (1911), Varga Ferenc (1913), Sator Imre (1913), Dávid Imre (1913), Miklós Alajos (1913), Bakos Bertalan (1913), Vukayné Emília úrnő (1884, 1886), Scholz Ferencné (Budakalász) úrnő (1884, 1886), Takáchné úrnő (1884), Horváthné úrnő (1884), Laszlovszkyne úrnő (1884), Vukay nővérek (1884), Takács Jolán (1884), Wohl Juliska (1884), Theodorovics Jolán (1884), Baross Pálné (Pilisszántó) (1886), Szabó Albertné (Hidegkút) (1886), Párvy Istvánné (Hidegkút) (1886), Straub Béláné (Solymár) (1886, 1895), Szalay Ilonka (Pomáz) (1886), Kalmár Gyuláné (1886), Máris Mórné (Budakalász) (1886), Ladányi Gyuláné (1886), Grabocsay Béláné (1886), Büchl vezérőrnagy (1883), Rechbach ezredes (1883), Schäffer Bernát bíró (1885)

Néhány érdekesebb sajtóidézet:

1895: Solymár, április 1. (Az Üstökös pikáns távirata). Az idei erénydíjat Hock János és Polónyi Géza, mint a világ két legártatlanabb hajadona, nyerte el. A fehér ruhába öltözött két rózsaszűz megkoszorúzása ma ment végbe. (Üstökös, Táviratok, 1895. március)

1895: (...) lehetett látni, hogy Flóra kisasszony nem vetélkedhetik a solymári rózsalány erényes hírével sem. Ekkor csóváltam meg először a fejemet, azon elmélkedvén, hogyha egy leány a bűnre hajlik, nincs az az aquinói szent Tamás, aki vissza tudná tartani. (Pesti Hírlap, 1895. december).

1896: Legokosabb lenne Solymáron legényt választani rózsalánynak. Annak az erényességét legalább nem czáfolhatná le olyan könnyen a gólya. (Üstökös, Apró Hírek, 1896. december)

1900: Virág Mária az angol-búr csatateréről visszatérel, hol mint rendelkezési állományban levő amazon tett kitűnő szolgálatokat. Az utolsó hetet papi környezetben teljes odaadással a szent atyáknak áldozta. Ez idő szerint legméltóbb arra, hogy a solymári rózsalány-díjra pályázzon. (Borsszem Jankó, Ez idő szerinti ítéletek, 1900. május)

1904: Rozmaring Lidia solymári rózsalány-jelölt a pályázattól önként visszalépett. (Borsszem Jankó, Apró Hírek, 1904. június)

1911: (...) Oláh Feri bandájának egy része az öngyilkos utolsó kívánságához képest eljátszott a koporsó

felett néhány nótát, azután letették Herczeg Boriska 19 éves, sokat szenvedett testét a rideg sírba, ahol azután már mindegy, hogy kasszírnő volt-e, avagy solymári rózsalány. (Szamos, 1911. április)

1882: "A rózsalány-díjról beszélünk. - De miért adják mindjárt férjhez a rózsalányt? - kérdik. - Hiszen az természetes! - felelem, - nem lehet rózsza tövis nélkül. (Guido gesagt!)"²⁰ (Borsszem Jankó,)

1885: A Karácsonyi erénydíj az idén is kiadatik, nem úgy mint a Karácsonyi drámai pályadíj. Nyilván azért könnyebb találni pályanyertes rózsalányt mint darabot, mert amannak nem kell abszolút becsünek lenni. Gonosz nyelvek azzal rágalmazták az erénydíj nemesis alapítóját, hogy saját műveivel álnév alatt pályáz a jutalomra.

1888: Dr. Bunda Józsefnek: - Az erdőben eltévelyedett vörösvári árva rózsalánynak ártatlansága vagy - az Isten igazságos - ez. drámáját a csömörkényi drámabíráló választmány egyhangúlag elfogadta.

1888: Csimbók József pénzügyőr és hajadondász a solymári rózsalány-bizottságba szagértőnek meghívatott!

1889: Belügyminiszteri rendelet következtében az idén nincs rózsalány. Ugyanez a rendelet avval biztat, hogy a jövő évben kettő is lesz. — A belügyminisztériumban elfelejtették Deák Ferencz mondását, mely szerint a magyar anyák csak egyszer szülnek évenként.

1890: Zichy Jenő trón - és erényőr Vörösvárra utazott, hogy a rózsalányokat a jövő évi erény ünnepélyre előkészítse.

1890: Druckfest Máriándl solymári díjazott rózsalány, Vöröshegyi Dávid uréknál mint dajka lelt alkalmazást.

1890: Tudd meg világ azt is, hogy szűzi volt éltem, Pedig bizony nem egy feleséggel éltem. Mint solymári rózsza -lány viselkedése: Enyém is olyan volt, tudja Örkény, Vesse...

1891: A szántásra való tekintettel a favorit lovak közül csak "Üszög" és "Czibere" jelentek meg a mezőnyön. Az első futam, amelyre nevezés egyáltalán nem történt, meglehetősen nyugodtan folyt le; de annál nagyobb volt az izgatottság a második runnél. Négy ló futott a solymári rózsaleány díjért; és pedig: "Üszög", "Czibere", "Kecsvájó" és "Snorrer"...

1895: Rózsalány-ünnep. Vörösváron vig muzsika, czéczó, Pohár csendül és hangzik a szép szó. Hogy is volna most ott szomorúság ? Hisz Vörösvár szü-

zét koszorúzzák! Erényéért szert tesz rózsalánczra. S ezer flórest kap a rózsalányka. Leírni a murit nem kívánom; Tény, hogy nem volt baj, mint Szentivánon. (Ott, mikor épp az ünnep lett vóna, Eltűnt a szűz . . . irányítás Róma.) Kivirradtig hangos zene szóla, S a közelben nem tűnt fel a gólya.

1896: (...) Legifjabb munkatársunk elég szemtelen volt még sokáig időzni a szép rózsamamánál, s hazajövén biztosított minket, hogy a derék honleány jövőre is ki fogja érdemelni az erénydíjat. (Üstökös)

1896: (...) Nevezetesebb pártok a következők:(...)10. Papi szakácsnők és unokahugocskák pártja. 11. Hajakat felfelé fésülők pártja. 12. Rózsaszín harisnya-kötőt viselő kisasszonyok pártja. 13. Mamákká előléptetett rózsalányok pártja. (...) (Üstökös)

1897: Jáger Mari olyan tisztára tagad le mindent, hogy a tárgyalás után még be fog állani solymári rózsalánynak. (Kakas Márton, Apró Hírek)

20 A Borsszem Jankó karikatúrái és szatirikus írásai sokszor céloztak meg politikusokat, arisztokratákat, közéleti személyiségeket, valamint korabeli társadalmi visszasságokat és ellentmondásokat. Célpontjaik közé tartozott Karácsonyi Guidó is.

